

สาระสำคัญจากงานเสวนา

# “วิกฤตขยะ: บกสู่แพขยะ: ในทะเล: จะแก้ได้อย่างไร?”

ดร.สุจิตรา วาสนาดำรงดี<sup>1</sup>

<sup>1</sup>สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากเหตุการณ์การค้นพบแพขยะในทะเลอ่าวไทยในช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2560 ทำให้ประเด็นปัญหาขยะมูลฝอยได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนและสาธารณชนอีกครั้ง การค้นพบแพขยะในทะเลอ่าวไทยสะท้อนถึงวิกฤตปัญหาขยะมูลฝอยที่ล้นจากบ่อขยะทะเล นำมาสู่ประเด็นคำถามว่ามาตรการของภาครัฐที่มีอยู่เพียงพอหรือไม่ที่จะจัดการกับปัญหาขยะที่เกิดขึ้นทั้งบนบกและในทะเล สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้จัดงานเสวนาวิชาการ เรื่อง “วิกฤตขยะบ่อขยะในทะเล: จะแก้ได้อย่างไร?” เมื่อวันศุกร์ที่ 3 มีนาคม 2560 เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของวิทยากรที่มาจากภาคส่วนต่างๆ บทความนี้นำเสนอสาระสำคัญที่ได้จากการเสวนาในครั้งนี้

วิทยากรท่านแรก ผศ.ดร.ธรรณ อารัง นาวาสวัสดิ์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้นำเสนอปัญหาแพขยะในทะเล โดยแสดงทัศนคติว่า ณ ขณะนี้ ทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับปัญหาขยะในทะเลเป็นอย่างมาก เนื่องจากขยะในทะเลจะล่องลอยไปเรื่อยๆ จากประเทศหนึ่งไปสู่อีกประเทศหนึ่ง ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเพียงประเทศผู้ก่อขยะเหมือนกรณีขยะบนบก ผลกระทบของขยะพลาสติกในทะเล คือ ไมโครพลาสติกอันเกิดจากพลาสติกที่แตกตัวเป็นอนุภาคเล็ก มีขนาดเล็กกว่า 5 มิลลิเมตรจนถึงระดับนาโน ทำให้แพงก์ตอนกินเข้าไป เกิดความเสี่ยงที่จะเข้าห่วงโซ่อาหารของมนุษย์และความเสี่ยงต่อสุขภาพของลูกหลานในอนาคต



ที่มา: ผศ.ดร.ธรรณ อารัง นาวาสวัสดิ์ 8 กุมภาพันธ์ 2560

### รูปที่ 1 แพขยะในทะเลนอกชายฝั่ง จังหวัดชุมพร

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่รายงานว่าประเทศไทยติดอันดับ 6 ของประเทศที่ทิ้งขยะพลาสติกลงทะเลมากที่สุดในโลก หากประเทศไทยยังไม่มีมาตรการแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง ก็อาจมีความเสี่ยงที่ต่างชาติ เช่น สหภาพยุโรป (อียู) หยิบยกประเด็นขยะในทะเลเป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้ากับประเทศไทยดังเช่นกรณีการทำประมงที่ผิดกฎหมาย (Illegal Unreported and Unregulated Fishing: IUU)

แนวทางการแก้ปัญหาขยะในทะเลที่สำคัญ คือ มาตรการจัดเก็บค่าถุงพลาสติกซึ่งหลายประเทศได้ดำเนินการมาแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้เริ่มจัดเก็บค่าถุงพลาสติกเช่นกัน รวมทั้งให้มีการส่งเสริมธุรกิจ upcycling นำขยะทะเลมาต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างความตระหนักและเพิ่มมูลค่า

ลำดับถัดมา ดร.วิจารณ์ สิมานายา ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำเสนอประเด็นนโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหาขยะบนบกและขยะในทะเล โดยให้ข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยของประเทศไทยซึ่งอยู่ที่ 27.04 ล้านตันในปี 2559 คิดเป็น 74,073 ตันต่อวัน แต่ประเทศไทยยังขาดแคลนสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ได้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ในขณะที่สถานการณ์ขยะทะเล พบว่า 23 จังหวัดชายฝั่งทะเลมีปริมาณขยะมากถึง 10 ล้านตัน ในจำนวนนี้ ประมาณ 5 ล้านตันไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง มีโอกาสถูกชะ พัดพาลงทะเลกลายเป็นขยะทะเล ชนิดของขยะทะเลในประเทศไทยที่พบมากที่สุด ได้แก่ ถุงพลาสติก (ร้อยละ 13) หลอดเครื่องดื่ม (ร้อยละ 10) ฝาพลาสติก (ร้อยละ 8)

ปัจจุบัน กระทรวงฯ ได้จัดทำ roadmap และแผนแม่บทบริหารจัดการขยะ รวมทั้งแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทย ไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ที่จะส่งเสริมให้ทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ภาคศาสนาและภาคประชาชน/ประชาสังคม ลด คัดแยก และใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง ส่วนการแก้ไขปัญหาขยะในทะเล เน้นหลักการ 3R (Reduce Reuse Recycle) โดยการผลักดันร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งเสริมการลดและนำของเสียมาใช้ประโยชน์ พ.ศ. .... (กฎหมาย 3R) สร้างวินัยในการลดและแยกขยะ การรณรงค์ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ ลำคลอง เข้มงวดการบังคับใช้กฎหมายการลักลอบทิ้งขยะลงทะเลและจัดระเบียบการจัดการขยะในพื้นที่ชายฝั่ง

ทางด้าน ผศ.ดร.พิชญ รัชฎาวงศ์ ภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ให้มุมมองเชิงวิศวกรรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่แปลงขยะเป็นพลังงาน (Waste to Energy: WTE) ว่าจะเป็นทางออกของปัญหาขยะของประเทศหรือไม่ โดยเห็นว่า ด้วยปริมาณขยะพลาสติกที่เพิ่มมากขึ้น ภาครัฐสามารถส่งเสริมเทคโนโลยีแปลงขยะพลาสติกที่มีมูลค่า รีไซเคิลต่ำเป็นพลังงานได้ แต่จะต้องพัฒนาระบบเก็บรวบรวมให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดฝึกอบรมให้กับกลุ่มรับซื้อของเก่า ทั้งนี้ ขยะที่เหมาะสมกับกระบวนการทางความร้อน ประกอบด้วยความชื้นที่ไม่ต้องเกินร้อยละ 50 มีส่วนที่เผาได้มากกว่าร้อยละ 25 และต้องควบคุมมลพิษที่จะเกิดขึ้นจากกระบวนการ WTE ด้วยทั้งมลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ กลิ่นและซีเฝ้า

ในปี 2558 มี WTE ที่สามารถเปิดดำเนินการได้ 2 แห่ง คือ เทศบาลนครภูเก็ตและเทศบาลนครหาดใหญ่ และมี 19 พื้นที่ที่อยู่ระหว่างดำเนินการ ในปี 2560 กรุงเทพมหานครก็ได้เริ่มใช้เตาเผาขนาด 500 ตันต่อวันที่เขตหนองแขม แต่ปัญหา คือ การต่อต้านของประชาชนจากผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ปัจจัยที่จะช่วยให้ WTE ประสบความสำเร็จจากประสบการณ์ในต่างประเทศ ได้แก่ การคัดแยกขยะ แรงจูงใจทางการเงิน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความเข้มงวดด้านกฎหมาย และการบังคับใช้ จิตสำนึกและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนและเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการออกมาตรการห้ามใช้หลุมฝังกลบ

สำหรับมุมมองของภาคเอกชนต่อการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยนั้น คุณสินชัย เทียนศิริ ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการบรรจุภัณฑ์และรีไซเคิลเพื่อสิ่งแวดล้อม สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้ให้ความเห็นว่า บรรจุภัณฑ์มีข้อดีหลายประการ แต่ข้อเสียเกิดขึ้นจากการขาดระบบบริหารจัดการ ทั้งนี้ ภาคเอกชนมองบรรจุภัณฑ์เป็นวัตถุดิบและต้องการให้เกิดการบริหารบรรจุภัณฑ์ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำให้ได้ประโยชน์สูงสุด สถาบันฯ ได้พยายามพัฒนาระบบที่ส่งเสริมการเก็บรวบรวมขยะบรรจุภัณฑ์ โดยได้จัดทำ Mobile Application ชื่อ O.K. Recycle ซึ่งให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และการรีไซเคิล ข้อมูลร้านรับซื้อและราคาวัสดุรีไซเคิลและช่องทางการขายบรรจุภัณฑ์ เพื่อให้ประชาชนสามารถขายบรรจุภัณฑ์รีไซเคิลให้กับผู้รับซื้อวัสดุรีไซเคิลได้สะดวกขึ้นและง่ายขึ้น นอกจากนี้ โครงการฯ จะมีการพัฒนาจุด Drop-off เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระจายในพื้นที่ต่างๆ

ในส่วนของภาคการศึกษา ดร.สุจิตรา วาสนาดำรงดี นักวิจัยสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมและผู้จัดการโครงการ จุฬาฯ Zero Waste ได้นำเสนอบทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการลดและแยกขยะและการบริโภคที่ยั่งยืนโดยได้ชี้ให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ครั้งเดียวทิ้ง โจทย์สำคัญคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนให้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการบริโภคมมากขึ้น ในทางทฤษฎีจิตวิทยา พฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นโดยการให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักควบคู่ไปกับการสร้างระบบให้เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การจัดหาตู้กดน้ำที่สะอาดและเพียงพอเพื่อให้คนพกขวดน้ำส่วนตัวมากขึ้น

สำหรับข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาขยะบนบกและทะเลนั้น ดร.สุจิตรา เสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเมืองใหญ่ปรับรูปแบบการทำงานใหม่ ให้นับสร้างภาคีกับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยมากขึ้น ให้มีการทำงานร่วมกับคุณครูในการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมภาคปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการขยะ นอกจากนี้ ยังเสนอให้ภาครัฐจัดสรรงบประมาณให้กับภาคส่วนต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะโรงเรียนและสถาบันการศึกษาซึ่งจะช่วยสร้างเด็กและเยาวชนที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เสนอให้สื่อมวลชนช่วยสร้างกระแสสังคมให้เกิดค่านิยมในการลดและแยกขยะด้วย ส่วนการปลูกฝังจิตสำนึกในวัยผู้ใหญ่สามารถดำเนินการผ่านการจัดระบบลดและแยกขยะในองค์กรซึ่งภาครัฐควรเริ่มจากหน่วยงานราชการ โรงพยาบาล โรงแรม สถานประกอบการ และออกมาตรการเพื่อกระตุ้นให้ผู้ผลิตและร้านค้าลดขยะมากขึ้น เช่น มาตรการเก็บเงินค่าถุงพลาสติก มาตรการภาษีบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ครั้งเดียวทิ้ง เป็นต้น

ในช่วงท้ายของงานเสวนา ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมได้ส่งมอบข้อเสนอเชิงมาตรการแก้ไขปัญหามลพิษให้กับท่านปลัดกระทรวงฯ โดยข้อเสนอดังกล่าวประกอบด้วยมาตรการแก้ไขปัญหามลพิษในทะเลในระยะยาวและมาตรการแก้ไขปัญหามลพิษบนบกทั้งในระยะสั้นและระยะยาว



รูปที่ 2 อธิการบดีจุฬาฯ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม ร่วมกับวิทยากรและผู้ดำเนินรายการ

หมายเหตุ : จากซ้ายไปขวา ผศ.ดร.จักรพันธ์ สุทธิรัตน์, ผศ.ดร.พิชญ รัชฎาวงศ์, ศ.ดร.บัณฑิต เอื้ออาภรณ์, ดร.วิจารณ์ สิมาฉายา, ผศ.ดร.ธรณ์ อารังนาวาสวัสดิ์, ดร.สุจิตรา วาสนาดำรงดี, อ.ดร.เจษฎา ศาลาทอง, คุณสินชัย เทียนศิริ